

თავი 2
პასუხისმგებლობა
ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის მაღალი საფეხურისათვის

მონაწილეობა, პასუხისმგებლობის აღება
თავისუფლება გულისხმობს პასუხისმგებლობას

“Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem.”

[რასაც უნდა აკეთებდე, იმოქმედე ფრთხილად და იფიქრე შედეგებზე]
ლათინური ანდაზა; წყარო უცნობია

2.1 მეგობრის დაკარგვის რისკი – თუ წესის დარღვევა?

დილემას ყოველი ფეხის ნაბიჯზე ვაწყდებით

2.2 და 2.3 რას გააკეთებდი?

ვიღებთ პასუხისმგებლობას საკუთარ გადაწყვეტილებებზე

2.4 რა არის ჩვენი საერთო ღირებულებები?

პიროვნების პასუხისმგებლობა ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებულ საზოგადოებაში

თავი 2

პასუხისმგებლობა

მონაწილეობა, პასუხისმგებლობის აღება

წინასიტყვაობა მასწავლებლებისათვის

პასუხისმგებლობის აღება – ყოვლისმომცველი პერსპექტივა

ჩვენ მუდმივად ვიღებთ გადაწყვეტილებებს, როგორც მნიშვნელოვანს ასევე უმნიშვნელოს. რას მივირთმევთ დღეს საუზმეზე? მანქანით წავიდეთ თუ ავტობუსით? რომელ პარტიას მივცე ხმა? რა საქმიანობას მივყოფ ხელს სკოლის დამთავრების შემდეგ?

ყოველი გადაწყვეტილების მიღების დროს ჩვენ უპირატესობას ვანიჭებთ ერთ არჩევანს და უარს ვამბობთ სხვაზე. და მიუხედავად იმისა, ვათვითცნობიერებთ თუ არა ამას, ჩვენი გადაწყვეტილება გავლენას ახდენს სხვა ადამიანებზე. ნებისმიერი რამ, რაც არ უნდა გადავწყვიტოთ ან მოვიმოქმედოთ, ყოველთვის იქნება განსჯის საგანი, ვინაიდან არსებობს სხვა ალტერნატივა, რომელზეც შეიძლება არჩევანი შეგვეჩერებინა.

პასუხისმგებლობის აღება გულისხმობს, ამ ალტერნატივების და ჩვენს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებების შედეგთა გათვალისწინებას. ამ თვალსაზრისით, პასუხისმგებლობის აღება არის პერსპექტივა, რომელიც მოიცავს ზედმიწევნით ყველაფერს, რასაც ჩვენ ცხოვრებაში ვაკეთებთ – ჩვენ პირად ცხოვრებაში, ჩვენს ურთიერთობებში ოჯახთან, მეგობრებთან, კოლეგებთან და მთლიანად საზოგადოებასთან, რომელსაც ჩვენ ვეკუთვნით.

პასუხისმგებლობის აღება – ადამიანის უფლება და გამოწვევა

გადაწყვეტილების მიღებისას ჩვენ ვსარგებლობთ ადამიანის უფლებით – იყოს თავისუფალი. თავისუფლება გულისხმობს პასუხისმგებლობას, მაგრამ ჩვენ შეგვიძლია და უნდა ავირჩიოთ, რომელი პრინციპებით გვინდა ვიხელმძღვანელოთ. თავისუფლება გულისხმობს, რომ ჩვენ მარტო, დამოუკიდებლად გვიწევს გადაწყვეტილების მიღება და, აქედან გამომდინარე, პასუხისმგებლობის აღება სირთულეებთან არის დაკავშირებული. არსებობს გარკვეული კომპეტენციები და უნარები, რომელიც გვხმარება გადაწყვეტილების მიღებაში და რომელიც გამომუშავებას ექვემდებარება. მოცემული თავის მიზანს მოსწავლეებისთვის სწორედ ამ კომპეტენციების სწავლება და გამომუშავება წარმოადგენს.

მოსწავლეებს მოუწევთ ერთობლივად განიხილონ და ერთმანეთს გაუზიარონ საკუთარი მოსაზრებები ისეთ საკითხებზე, რომელთა გადაწყვეტაც რეალურ ცხოვრებაში მარტოს გვიწევს – სხვადასხვა სირთულის დილემიდან გამოსავლის ძიება, არჩევანის გაკეთება და პრიორიტეტების განსაზღვრა.

პასუხისმგებლობისადმი კონსტრუქტივისტული მიდგომა

ის, თუ როგორ უნდა ავიღოთ პასუხისმგებლობა საუკეთესოდ ისწავლება და უფრო ადვილად გასაგები ხდება კონკრეტულ სიტუაციებში, რომელიც გადაწყვეტილების მიღებას გულისხმობს. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესოა დილემა – ვინაიდან იგი გადაწყვეტილების შედეგების ზედმიწევნით და გულისყურით განსჯას მოითხოვს.

ღია, სეკულარულ და პლურალისტულ საზოგადოებაში, ჩვენ ვერ უგულებელვყოფთ იმ ფაქტს, რომ არსებობს ღირებულებების ჩარჩო, რომელზეც საზოგადოების ყველა წევრი თანხმდება – ამგვარი

ჩარჩოს არსებობა მნიშვნელოვანია საზოგადოების სტაბილურობისთვის. ამრიგად ჩვენ მოლაპარაკების საფუძველზე უნდა შევთანხმდეთ პასუხისმგებლობის ადებისას რა წარმოადგენს ჩვენ საერთო ფასეულობებს.

პასუხისმგებლობის ადება გამოწვევა და სწავლის მუდმივი პროცესია; ამ თვალსაზრისით, მოცემულ თავში პასუხისმგებლობა განხილულია კონსტრუქტივისტული მიდგომით.

რა სირთულებს შეიძლება წავაწყდეთ პასუხისმგებლობის შესახებ სწავლებისას და როგორ ავიცილოთ თავიდან ეს სირთულებები

პასუხისმგებლობის შესახებ სწავლებისას შეიძლება წავაწყდეთ ორი სახის სირთულეს – აბსტრაქტული მორალიზაცია და ინდოქტრინაცია.

მორალიზაცია გულისხმობს „კარგ მოქალაქეობაზე“ საუბარს, კონკრეტული საკითხის გათვალისწინების გარეშე. მოსწავლეები ეცნობიან იმას, რომ პასუხისმგებლობის ადება მხოლოდ მათ სურვილზეა დამოკიდებული. მათთვის არ არის ცნობილი, თუ რა სირთულებს შეიძლება უკავშირდებოდეს პასუხისმგებლობა, და რამდენად მნიშვნელოვანია იმ მიზეზების ჩამოყალიბება და სხვებისთვის გაზიარება, რომელიც მათ არჩევანს უდევს საფუძველად.

ინდოქტრინაციის სირთულეს აწყდება მასწავლებელი, რომელიც ცდილობს მოსწავლეებს თავს მოახვიოს გარკვეული ღირებულებები. მათი მხრიდან ასეთი მოქმედება დაუშვებელია, და რა ფასეულობებიც არ უნდა წამოაყენოს მან, მოსწავლეები შეეცდებიან კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენონ ისინი და გააბათილონ (მოახდინონ მათი დეკონსტრუირება).

ამ სირთულების თავიდან ასაცილებლად, მოცემულ თავში ყურადღება გამახვილებულია ძირითად ამოცანაზე, რომელიც მოსწავლეებს გადაწყვეტილების დამოუკიდებლად მიღების საშუალებას აძლევს. მასწავლებელი მხოლოდ ხელმძღვანელობს და ეხმარება მათ.

მოსწავლეები განიხილავენ თუ როგორ გადაწყვიტონ დილემა. მაგალითები მოსწავლეთა ყოველდღიური ცხოვრებიდან არის აღებული და ამგვარად მოსწავლეები ექსპერტთა როლში გამოდიან.

მოსამზადებელი სამუშაო

რეკომენდებულია მასწავლებელმა მოსწავლეებთან ერთად იმუშაოს დასახულ ამოცანაზე (იხ. მასალა მოსწავლეებისთვის 2.1 – 2.4 და მასალა მასწავლებლებისთვის 2.1 – 2.3). ამგვარად მასწავლებელი უკეთ გაერკვევა სწავლის შესაძლებლობებსა და იმ სირთულებებში, რომელსაც მისი მოსწავლეები შეიძლება წააწყდნენ. შედეგი, თავისთავად – გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, თუ როგორ გადაიჭრას დილემა – რა თქმა უნდა არ არის „მართებული“ პასუხი, ვინაიდან ამ შემთხვევაში მოქმედებს სუბიექტური მიდგომა საკითხისადმი, რაც მოსწავლეებმა შეიძლება გაიზიარონ ან არ გაიზიარონ.

კომპეტენციების გამომუშავება: კავშირი სახელმძღვანელოში მოცემულ სხვა თავებთან

რას გვიჩვენებს ეს ცხრილი

წინამდებარე სახელმძღვანელოს სათაური, მონაწილეობა დემოკრატიულ საზოგადოებაში, გულისხმობს იმ კომპეტენციებს, რომელსაც აქტიური მოქალაქე უნდა ფლობდეს დემოკრატიულ საზოგადოებაში. მოცემული მატრიცა გვიჩვენებს სახელმძღვანელოში შესულ თავებს შორის სინერჯის ეფექტის პოტენციალს. მატრიცა გვიჩვენებს, რომელი კომპეტენციების განვითარება ხდება მეორე თავში (შეფერილი, ჰორიზონტალური მწკრივი ცხრილში). მუქი შტრიხებით შემოსაზღვრული ვერტიკალური სვეტი გვიჩვენებს პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღებისა და მოქმედების კომპეტენციებს – მისი გამოყოფა ხდება, დემოკრატიულ საზოგადოებაში მონაწილეობასთან მჭიდრო კავშირის გამო. ჰორიზონტალური მწკრივები გვიჩვენებს სახელმძღვანელოში მოცემულ სხვა თავებთან კავშირს: რომელ კომპეტენციებს იძენს მოსწავლე, სახელმძღვანელოში მოცემულ ამ თავებში, რომელიც მათ მეორე თავში სჭირდებათ?

როგორ გამოვიყენოთ მატრიცა?

მასწავლებლებს მოცემული მატრიცის გამოყენება სხვადასხვა გზით შეუძლიათ დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლებს გაკვეთილის დასაგეგმად.

- ეს მატრიცა ეხმარება მასწავლებლებს, რომლებსაც დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების მცირე რაოდენობით გაკვეთილის ჩატარება უწევთ: მასწავლებელს საშუალება აქვს აარჩიოს ეს თავი და გამოტოვოს სხვა თავები, თუ მიიჩნევს, რომ მოსწავლეები გარკვეულწილად უკვე ფლობენ სხვა ძირითად კომპეტენციებს, მაგალითად მოცემულ თავში ასეთი კომპეტენციებია – ანალიზი, მედიის რეფლექსიური გამოყენება და პასუხისმგებლობა.
3. მოცემული მატრიცა ეხმარება მასწავლებელს დარწმუნდეს სინერჯის ეფექტში, რომლის მეშვეობითაც მოსწავლეები ერთი და იგივე კომპეტენციას განმეორებით იძენენ, ერთმანეთთან დაკავშირებულ სხვადასხვა კონტექსტში. ამ შემთხვევაში, მასწავლებელი ირჩევს რამდენიმე თავს და კომბინირებულად აწვდის მათ მოსწავლეებს.

თავი	კომპეტენციის განვითარების განზომილებები			მიდგომები და ღირებულებები
	პოლიტიკური ანალიზი და შეფასება	მეთოდები და უნარები	პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღება და მოქმედება	
2. პასუხისმგებლობა	დილემის აღქმა გადაწყვეტილების შედეგების ანალიზი პრიორიტეტების განსაზღვრა და მიზეზების ჩამოყალიბება	ყურადღებით განხილვა და გაანალიზება გადაწყვეტილების მიზეზებისა და კრიტერიუმების გაზიარება	გადაწყვეტილების მიღება არასრულყოფილი ინფორმაციის საფუძველზე მარცხის რისკის გაცნობიერება	სხვადასხვა მიდგომის გამოყენება სხვათა ინტერესებისა და უფლებების აღიარება ადამიანის უფლებების დაცვაზე დაფუძნებული საზოგადოება
1.ინდივიდუალობა	გააზრება იმისა, თუ რა გავლენას ახდენს ჩვენი არჩევანი სხვებზე			სხვადასხვა მიდგომის გამოყენება
4. კონფლიქტი	მდგრადი განვითარების პრობლემა	მოლაპარაკების სტრატეგიები	კონფლიქტის მოგვარება	
6. მთავრობა და პოლიტიკა	პოლიტიკა – პრობლემების გადაწყვეტისა და კონფლიქტების			

	მოგვარების პროცესი			
7. თანასწორობა	დემოკრატიის კულტურული განზომილების აღიარება		უმრავლესობისა და უმცირესობის უფლებათა დარეგულირება	ურთიერთაღიარება

**თავი 2: მონაწილეობა, პასუხისმგებლობის აღება
თავისუფლება გულისხმობს პასუხისმგებლობას**

გაკვეთილის თემა	კომპეტენციის გამომუშავება/სწავლის მიზანი	მოსწავლის ამოცანა	მასალა და რესურსები	მეთოდი
გაკვეთილი 1 მეგობრის დაკარგვის რისკი თუ წესის დარღვევა?	პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღებისა და მოქმედების კომპეტენცია: არჩევანის გაკეთება და მიზეზების განსაზღვრა. ჩვენ პასუხს ვაგებთ ჩვენს მიერ ყოველდღიურად გაკეთებულ არჩევანზე. დილემის ცნება და პასუხისმგებლობა.	მოსწავლეები ფიქრობენ ყოველდღიურ დილემურ სიტუაციებში მათ მიერ გაკეთებულ არჩევანზე და ერთმანეთს უზიარებენ არჩევანის მიზეზებს.	მასალა მასწავლებლებისთვის 2.1 და 2.2. მასალა მოსწავლეებისათვის 2.1 და 2.2.	პლენარული განხილვა, ლექცია, ჯგუფური სამუშაო.
გაკვეთილი 2 და 3 რას მოიმოქმედებდი?	გადაწყვეტილების მიღებისა და მოქმედების კომპეტენცია: დილემიდან გამოსავლის ძიება. ჩვენ განსხვავებულ არჩევანს ვაკეთებთ, როცა დილემის წინაშე ვდგებით. ამგვარად ჩვენ ვსარგებლობთ ადამიანის უფლებით იყოს თავისუფალი.	მოსწავლეები განიხილავენ დილემის მაგალითებს და იხსენებენ საკუთარ გამოცდილებას.	მასალა მოსწავლეებისთვის 2.1 – 2.4. მასალა მასწავლებლებისთვის 2.2. ფლიპჩარტები და მარკერები.	ჯგუფური სამუშაო.
გაკვეთილი 2 და 3 რას მოიმოქმედებდი?	პასუხისმგებლობის აღება გულისხმობს დილემასთან გამკლავებას – ინფორმაციის შეგროვებას, შედეგების გათვალისწინებას, პრიორიტეტების განსაზღვრას, გადაწყვეტილების მიღებას.	მოსწავლეები განიხილავენ დილემის მაგალითებს და იხსენებენ საკუთარ გამოცდილებას.	მასალა მოსწავლეებისთვის 2.1 – 2.4. ფლიპჩარტი, მარკერები.	ჯგუფური სამუშაო.
გაკვეთილი 4 რა არის ჩვენი საერთო ღირებულებები?	მსჯელობა კრიტიკულებსა და ღირებულებებზე. დემოკრატიული საზოგადოება ემყარება საერთო ღირებულებებს. ადამიანის უფლებები გვაწვდის ღირებულებათა იმ ჩამონათვალს, რომელზეც ჩვენ შეგვიძლია შეეთანხმდეთ.	მოსწავლეები არჩევენ დილემის მაგალითს, თავიანთი გადაწყვეტილებების შესახებ აკეთებენ მოსხენებებს, ერთმანეთს ადარებენ და განიხილავენ საკუთარ პრიორიტეტებს.	მასალა მასწავლებლებისთვის 2.2 წინა გაკვეთილზე მომზადებული ფლიპჩარტი, მარკერები. მასალა მოსწავლეებისთვის 2.5; ან ფლიპჩარტზე დატანილი ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია.	გემის ერთობლივი შემუშავება. პრეზენტაციები. დისკუსია.

გაკვეთილი 1

წესის დარღვევა თუ მეგობრის დაკარგვის რისკი? ყველგან დილემას ვაწყდებით

მატრიცაში მოცემულია ინფორმაცია, რომელიც მასწავლებელს გაკვეთილის დაგეგმვისა და მისი ჩატარებისთვის სჭირდება.

ემსახურება უშუალოდ დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლებაში გათვალისწინებული კომპეტენციების გამომუშავება/განვითარებას.

სწავლის მიზანს წარმოადგენს ორიენტირება იმაზე, რაც მოსწავლეებმა იციან და ესმით.

მოსწავლეებისთვის დასახული ამოცანა (ამოცანები) და გამოყენებული **მეთოდები** წარმოადგენს სწავლების პროცესის ძირითად ბირთვს.

მოწოდებული **მასალა** ხელს უწყობს გაკვეთილისთვის მზადებას.

დროის ბიუჯეტით სარგებლობა მასწავლებელს საშუალებას აძლევს ეფექტურად განახორციელოს დროის მენეჯმენტი.

კომპეტენციების დაუფლება	პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღებისა და მოქმედების კომპეტენცია: არჩევანის გაკეთება და მიზეზების განსაზღვრა.
სწავლის მიზანი	ჩვენ პასუხს ვაგებთ ჩვენს მიერ ყოველდღიურად გაკეთებულ არჩევანზე. დილემის ცნება და პასუხისმგებლობა.
მოსწავლეთა ამოცანა	მოსწავლეები ფიქრობენ ყოველდღიურ დილემურ სიტუაციებში მათ მიერ გაკეთებულ არჩევანზე და ერთმანეთს უზიარებენ არჩევანის მიზეზებს.
მასალა და რესურსები	მასალა მასწავლებლებისთვის 2.1 და 2.2. მასალა მოსწავლეებისათვის 2.1 და 2.2.
მეთოდი	პლენარული განხილვა, ლექცია, ჯგუფური სამუშაო.
დროის ბიუჯეტი	1. მოსწავლეები ცდილობენ თავი გაართვან ყოველდღიურ დილემებს. 10 წთ. 2. მოსწავლეები ეცნობიან დილემის ანალიზის ხერხს. 20 წთ. 3. მოსწავლეები ერთმანეთს უზიარებენ საკუთარ გადაწყვეტილებებს სკოლის ტესტის მაგალითზე. 10 წთ.

ინფორმაცია

მოცემულ გაკვეთილში მოსწავლეები ეცნობიან, თუ რამდენად მნიშვნელოვანი და აუცილებელია პასუხისმგებლობის აღება. საცდელ ეტაპზე, თუ შეიძლება ასე ითქვას, მათ უწევთ პასუხისმგებლობის აღებაზე გადაწყვეტილების მიღება და ისინი ეცნობიან დილემის ცნებას.

ინდუქციური მიდგომით მასწავლებელი მთელ კლასს აქტიურად რთავს გაკვეთილის მსვლელობაში. რამდენიმე წუთში უკვე ყველა მოსწავლე ფიქრობს იმაზე, თუ როგორ გადაჭრას დილემა, რომელიც მათთვის კარგად არის ცნობილი, რადგან მაგალითი სკოლის ყოველდღიური ცხოვრებიდან არის აღებული.

პირველი გაკვეთილი ეძღვნება ძირითად თემას – დილემიდან გამოსავლის ძიებას, არჩევანის გაკეთებას და ამ არჩევანთან დაკავშირებული პრიორიტეტების განსაზღვრას. დამატებითი თემის შემოტანის ნაცვლად, შემდეგ გაკვეთილებზე უფრო ღრმად არის განხილული დილემის გადაჭრის თემა. ამ სახელმძღვანელოში მოცემული ყველა სხვა თავის მსგავსად, ეს თავიც კონკრეტული საკითხისადმი დიდაქტიკური მიდგომის პრინციპს ეფუძნება – „ვაკეთოთ ცოტა, მაგრამ ხარისხიანად“. მიზეზი იმისა, თუ რატომ ვირჩევთ ცოტას და ვტოვებთ ბევრს, ჩვენი გამოცდილებაა. ყველაზე შედეგიანია სწავლის პროცესის ინტენსიურობა და არა ექსტენსიურობა.

გაკვეთილის აღწერა

ეტაპი 1: მოსწავლეები ფიქრობენ ყოველდღიურ სიტუაციებში მათ მიერ გაკეთებულ არჩევანზე

მასალა მასწავლებლებისთვის 2.1

მასწავლებელი ამცნობს მოსწავლეებს, რომ ისინი ახალი თავის და შესაბამისად ახალი თემის განხილვას უნდა შეუდგნენ და უკითხავს მათ შემდეგ მაგალითს.

წარმოიდგინეთ, შემდეგი სიტუაცია. თქვენს კლასში ტარდება ტესტირება ისტორიაში. თქვენ კლასში ერთ-ერთი საუკეთესო მოსწავლე ხართ და თქვენც კი ეს ტესტი რთულად მიგაჩნიათ.

უკანა მერხზე მჯდომი თქვენი მეგობარი გეხმანებათ და გთხოვთ აჩვენოთ თქვენი პასუხები. თქვენ კარგად გესმით, რომ მსგავსი საქციელი ტესტის დროს იკრძალება და როგორც თქვენი მეგობარი, ასევე თქვენც მკაცრი სასჯელის მიღების საფრთხის წინაშე დგებით, იმ შემთხვევაში, თუ მეგობრის თხოვნას დააკმაყოფილებთ.

რას მოიმოქმედებთ? მეგობრის დაკარგვას ამჯობინებთ, თუ წესის დარღვევას?

მასწავლებელი ამ კითხვას, რომელიც გაკვეთილის თემას უკავშირდება წერს დაფაზე ან ფლიპჩარტზე.

იგი მოსწავლეებს შეახსენებს, რომ მათი პასუხი ან დადებითი ან უარყოფითი უნდა იყოს – არ არსებობს ალტერნატიული ან შუალედური გამოსავალი, მოსწავლეებს ერთმანეთში აზრთა გაცვლა-გამოცვლის უფლება არა აქვთ. შემდეგ მასწავლებელი მოსწავლეებს თხოვს ხელის აწევით დაადასტურონ თავიანთი გადაწყვეტილებები. მოსწავლეების პასუხები – რამდენი მათგანი ირჩევს მეგობრის დაკარგვის რისკს და რამდენი მათგანი წესის დარღვევას – მასწავლებელს გადააქვს დაფაზე ან ფლიპჩარტზე.

იმართება განხილვა. მოსწავლეები ასახელებენ საკუთარი არჩევანის მიზეზებს და რამდენიმე წუთის შემდეგ მასწავლებელს ამ განხილვის შედეგებიც დაფაზე გადააქვს. მოსალოდნელია, მოსწავლეებმა წამოაყენონ შემდეგი არგუმენტები:

მეგობრის დაკარგვას ამჯობინებთ, თუ წესის დარღვევას?	
დადებითი პასუხი (X რაოდენობა)	უარყოფითი პასუხი (Y რაოდენობა)
კარგი მეგობრები ყოველთვის ეხმარებიან ერთმანეთს.	მისთვის, ვინც კანონმორჩილია წესის დარღვევა უსამართლობაა.
სხვა შემთხვევაში შეიძლება მისი დახმარება მე დამჭირდეს.	წესის დარღვევით მე ჩემს საკუთარ თავს ვუქმნი საფრთხეს. მეგობარმა მსგავს რისკზე წასვლა არ უნდა მომთხოვოს.
ჩვენ ერთმანეთის დახმარება გვჭირდება. თუ ერთმანეთს არ დავეხმარეთ ეს სამყარო ცივი და მიუსაფარი იქნება, სადაც არავის ადარდებს სხვისი ბედი.	მეგობრის დაკარგვის საფრთხე იმაზეა დამოკიდებული, თუ რამდენად ერთგული მეგობარი გყავს. შეიძლება აუხსნა მეგობარს, რატომ ვერ ეხმარები და ისიც გაგიგებს და პატივს სცემს შენს გადაწყვეტილებას.
...	...

ეტაპი 2: მოსწავლეები ეცნობიან დილემის ანალიზის საშუალებას

მასალა მოსწავლეებისთვის 2.1 და 2.2.

მასწავლებელი მოსწავლეებს ურიგებს მასალა მოსწავლეებისთვის 2.1 და 2.2 და აცნობს მათ დილემის ცნებას (მასალა მოსწავლეებისთვის 2.1) მოკლე ლექციის საშუალებით. მოსწავლეების მიერ წამოყენებული არგუმენტები ერთგულების სხვადასხვა აღქმას გამოხატავს: ან ჩემი მეგობრის ერთგული ვრჩები და ნებისმიერი რისკის ფასად ვეხმარები მას, როცა იგი მთხოვს, ან წესების ერთგული ვრჩები, მეგობრის დაკარგვის რისკის ფასად, ვინაიდან სკოლის არსებული წესები ტესტის დროს ყველას თანაბარ შესაძლებლობებს აძლევს. მიზეზები, რომელიც მოსწავლეებმა დაასახელეს – ან, რომელსაც მოსალოდნელია რომ დაასახელებენ – უკავშირდება ღირებულებებს: როგორ ესმით მათ მეგობრობა, ერთგულება, დახმარებისათვის მზადყოფნა, სამართლიანობა, წესებისა და კანონებისადმი მორჩილება.

მოცემულ სიტუაციაში ისინი იძულებულნი არიან უღალატონ ორიდან ერთ ერთგულების პრინციპს და იმ ღირებულებებს, რომელიც მათ უდევს საფუძვლად – დგანან რა მეგობრის დაკარგვის და რეპუტაციის შელახვის რისკის წინაშე ან სასჯელის და ტესტში ცუდი შედეგის მიღების და იმ წესის დარღვევის რისკის წინაშე, რომელსაც ისინი რეალურად ემხრობიან. ამ ტიპის სიტუაციას, როდესაც ნებისმიერი შენი არჩევანი მხოლოდ ზიანს მოიტანს და საიდანაც არ არსებობს კარგი გამოსავალი, დილემა ეწოდება. მოყვანილი მაგალითი ტიპური დილემაა:

- კომპრომისი შეუძლებელია. უნდა განსაზღვრო რა არის შენთვის პრიორიტეტული.
- დროში იმდენად ხარ შეზღუდული, რომ უნდა მიიღო მყისიერი გადაწყვეტილება, რაც ამ გადაწყვეტილების შედეგებზე დაფიქრების საშუალებას გართმევს.
- შენს გადაწყვეტილებას ვერ შეცვლი მოგვიანებით, ასე რომ მისი შედეგები შეუქცევადია.
- შენ იღებ გადაწყვეტილებას – შენც და სხვებსაც მოგიწევთ შემდგომ შედეგებთან გამკლავება.

ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაში, სწორედ ისე, როგორც პოლიტიკური გადაწყვეტილების მიღების დროს, ჩვენ მუდმივად ვდგევართ დილემის წინაშე. მსგავსი დილემების მოგვარება ძნელია წამოჭრილი საკითხის სირთულისა და დროის სიმცირის გამო.

თუმცა დილემის გადაჭრა და პასუხისმგებლობის აღება, გარკვეულწილად, უნარის ფლობას მოითხოვს, რომელიც გამომუშავებას ექვემდებარება. უნარის გამომუშავებას რამდენიმე გაკვეთილი ეძღვნება, სადაც მოსწავლეები განიხილავენ დილემის მაგალითებს ყოველდღიური ცხოვრებიდან, რომლებიც დაუყოვნებლივ გადაჭრას საჭიროებენ.

მასალა მოსწავლეებისთვის 2.2 მოსწავლეებს აწვდის იმ საშუალებებს, რომელიც მათ დილემასთან გამკლავებაში დაეხმარება. მოსწავლეებს ეძლევათ დავალება: ეს საშუალებები მიუსადაგონ სკოლის ტესტის მაგალითს. მოსწავლეებს ეძლევათ დაახლოებით 5–10 წუთი, რათა აირჩიონ ერთიდან სამ კითხვამდე, რომელიც მათი აზრით რელევანტური და სასარგებლოა და კარგად გააანალიზონ ეს კითხვები. მათ უნდა მიიღონ გადაწყვეტილება და პლენარულ რაუნდზე ერთმანეთს გაუზიარონ საკუთარი მიზეზები. მოსწავლეები მუშაობენ სამ ან ოთხკაციან ჯგუფებად.

ეტაპი 3: მოსწავლეები ერთმანეთს უზიარებენ საკუთარ გადაწყვეტილებებს სკოლის ტესტის მაგალითის თაობაზე

დასკვნით პლენარულ რაუნდზე, თითოეული ჯგუფის სპიკერი წარმოადგენს მისი ჯგუფის გადაწყვეტილებას და საუბრობს იმ პრიორიტეტებზე, რომელმაც მისი ჯგუფი ამ გადაწყვეტილებამდე მიიყვანა. მასწავლებელი თავმჯდომარეობს სხდომას და ყურადღებას ამახვილებს მოსწავლეების მიერ შერჩეულ კითხვებსა და კრიტერიუმებზე.

გაკვეთილის დასასრულს, მასწავლებელი საუბრობს ამ კრიტერიუმებზე, რითაც მოსწავლეებს უყალიბდებათ წარმოდგენა, თუ რომელ პრიორიტეტებს იზიარებენ ისინი და რა განსხვავებული პრიორიტეტები აქვთ. ანალიზებენ რა იმ პრიორიტეტებს, რომლებმაც ისინი საკუთარ გადაწყვეტილებამდე მიიყვანა, მოსწავლეები იღებენ პასუხისმგებლობას.

გაკვეთილი 2 და 3

რას გააკეთებდი?

ჩვენ პასუხისმგებლობას ვიღებთ საკუთარ გადაწყვეტილებებზე

მატრიცაში მოცემულია ინფორმაცია, რომელიც მასწავლებელს გაკვეთილის დაგეგმვისა და მისი ჩატარებისთვის სჭირდება.

ემსახურება უშუალოდ დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლებაში გათვალისწინებული კომპეტენციების გამომუშავება/განვითარებას.

სწავლის მიზანს წარმოადგენს ორიენტირება იმაზე, რაც მოსწავლეებმა იციან და ესმით.

მოსწავლეებისთვის დასახული ამოცანა (ამოცანები) და გამოყენებული **მეთოდები** წარმოადგენს სწავლების პროცესის ძირითად ბირთვს.

მოწოდებული **მასალა** ხელს უწყობს გაკვეთილისთვის მზადებას.

დროის ბიუჯეტით სარგებლობა მასწავლებელს საშუალებას აძლევს ეფექტურად განახორციელოს დროის მენეჯმენტი.

კომპეტენციების დაუფლება	გადაწყვეტილების მიღებისა და მოქმედების კომპეტენცია: დილემიდან გამოსავლის ძიება.
სწავლის მიზანი	ჩვენ განსხვავებულ არჩევანს ვაკეთებთ როცა დილემის წინაშე ვდგებით. ამგვარად ჩვენ ვსარგებლობთ ადამიანის უფლებით იყოს თავისუფალი. პასუხისმგებლობის აღება გულისხმობს დილემასთან გამკლავებას – ინფორმაციის შეგროვებას, შედეგების გათვალისწინებას, პრიორიტეტების განსაზღვრას, გადაწყვეტილების მიღებას.
მოსწავლეთა ამოცანა	მოსწავლეები განიხილავენ დილემის მაგალითებს და იხსენებენ საკუთარ გამოცდილებას.
მასალა და რესურსები	მასალა მოსწავლეებისთვის 2.1 – 2.4. მასალა მასწავლებლებისთვის 2.2. ფლიპჩარტები და მარკერები.
მეთოდი	ჯგუფური სამუშაო.
დროის ბიუჯეტი	1. მასწავლებელი მოსწავლეებს აცნობს ძირითად ამოცანას. 10 წთ. 2 ძირითადი ამოცანა: მოსწავლეები განიხილავენ დილემას. 70 წთ.

ინფორმაცია

სამოქალაქო, დემოკრატიულ საზოგადოებაში პასუხისმგებლობის აღებას კონსტრუქტივისტული განზომილება გააჩნია: ჩვენ უნდა ვიცოდეთ, როგორ ავიღოთ პასუხისმგებლობა მოცემულ სიტუაციაში. დილემურ სიტუაციაში პასუხისმგებლობის აღება, რაც ხშირად შეუზღუდავ დროში ხდება, რთულია, მაგრამ საჭირო უნარის გამომუშავება შესაძლებელია.

მოცემული თავის ძირითადი ამოცანა ამ მიზანს ემსახურება. მოსწავლეები ერთმანეთს უზიარებენ და განიხილავენ არსებულ დილემურ სიტუაციასთან დაკავშირებულ პრობლემებს და საკუთარ პრიორიტეტებს. პასუხისმგებლობის აღება კონკრეტული საკითხია და, აქედან გამომდინარე, მოსწავლეებს ეძლევათ დილემური სიტუაციის ოთხი მაგალითი, რომლებიც შინაარსით ერთმანეთისგან განსხვავებულია (იხ. მასალა მოსწავლეებისთვის 2.3): პასუხისმგებლობის აღება იმაზე, რაზეც სხვას უნდა ეზრუნა, მასწავლებლისადმი ან მეგობრისადმი ერთგულების დარღვევის აუცილებლობა, მეგობრისადმი ერთგულების ან კანონმორჩილების დარღვევა, გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, დაუჭირო თუ არა მხარი პროექტს, რომლის შესახებაც არ ფლობ სრულ ინფორმაციას.

მოსწავლეები ამზადებენ პრეზენტაციებს საკუთარ არჩევანზე, სადაც მათ ყურადღება უნდა გაამახვილონ არჩევანის გაკეთების მიზეზებზე (იხ. მასალა მოსწავლეებისთვის 2.4). მოსწავლეთა პრეზენტაციების ხელშესაწყობად მასწავლებელს ფლიპჩარტზე გადააქვს მოსწავლეებისათვის

დარიგებული მასალის შეცვლილი ვერსია (იხ. მასალა მოსწავლეებისთვის 2.2).

დამატებითი, პროექტის ტიპის დავალება მასწავლებელს აძლევს შესაძლებლობას, შეაფასოს მოსწავლეების მიერ კომპეტენციის დაუფლების დონე (იხ. ქვემოთ მოცემული ეტაპი 3).

გაკვეთილის აღწერა

1. მასწავლებელი მოსწავლეებს აცნობს მოცემული თავის ძირითად ამოცანას

მოცემული დავალების მიზანს წარმოადგენს დილემის გადაჭრის გზების და სათანადო კრიტერიუმების ანალიზი. რეალურ ცხოვრებაში, ჩვენ ამ გადაწყვეტილებების მიღება წამებში გვიწევს და თუ სურვილის შემთხვევაში, მათი გამოსწორების საშუალება არ მოგვეცა, ამან მომავალში შესაძლოა ჩვენში სინანული გამოიწვიოს. პოლიტიკაშიც გადაწყვეტილების მიღების პროცესი ხშირად უკავშირდება დილემას - სადაც მიზნები წინააღმდეგობაში მოდიან ერთმანეთთან.

მოცემული დავალების შესრულებისას, მოსწავლეებს შეუძლიათ გადაწყვეტილების მიღების ეს რთული პროცესი ნელი ტემპით შეისწავლონ და გააანალიზონ ის პასუხისმგებლობა, რომელს ალბათ მათ უწევთ დილემურ სიტუაციაში, ამა თუ იმ გადაწყვეტილების მიღების დროს.

მოსწავლეებმა თავიანთი გადაწყვეტილებები და ამ გადაწყვეტილების მიღების მიზეზები მათთვის დარიგებულ ფურცლებზე (მასალა მოსწავლეებისთვის 2.4) უნდა დააფიქსირონ. თუ ჯგუფური მუშაობის დროს ისინი ვერ შეძლებენ ერთ კონკრეტულ გადაწყვეტილებამდე მისვლას, ფურცლებზე უნდა დაიტანონ ორივე გადაწყვეტილება შესაბამისი დასაბუთებით.

მოსწავლეები ქმნიან ოთხ-ექვსკაციან ჯგუფებს. ისინი ირჩევენ ჯგუფის მენეჯერს, პირს, რომელიც პრეზენტაციაზე პასუხისმგებელი და საქმის მწარმოებელს, რომელიც პრეზენტაციის დროს დახმარებას უწევს თავის ჯგუფს. მოსწავლეები განიხილავენ დილემური სიტუაციის ოთხ მაგალითს, რომლებიც მათთვის დარიგებულ ფურცლებზეა მოცემული (მასალა მოსწავლეებისთვის 2.3) და ირჩევენ კითხვებსა და კრიტერიუმებს მასალა მოსწავლეებისთვის 2.2 – ში მოცემული ჩამონათვალიდან. მოსწავლეებს შეუძლიათ განიხილონ სხვა დილემური სიტუაციების მაგალითები საკუთარი გამოცდილებიდან და პოლიტიკიდან.

2. ძირითადი ამოცანა: მოსწავლეები განიხილავენ დილემას

მოსწავლეები მუშაობენ ჯგუფებში. ისინი სრულიად არიან პასუხისმგებელი საკუთარ სამუშაოზე, მათ შორის შესვენებების გამოცხადებაზე, საშინაო დავალებაზე, მასალის მოძიებაზე და ა.შ.

3. მასწავლებლის მოვალეობა

მასწავლებელი თვალყურს ადევნებს მოსწავლეების მუშაობის პროცესს. ამ პროცესზე დაკვირვებით მასწავლებელს საშუალება ეძლევა შეაფასოს მოსწავლეთა კომპეტენციის განვითარების დონე – თანამშრომლობა და გუნდური სამუშაო, დროის მენეჯმენტი, დილემის აღქმა, გაანალიზების, საკითხის ჩაწვდომის, მსჯელობისა და განსჯის კომპეტენცია.

მასწავლებელი არ ერევა მოსწავლეების მუშაობაში და არ ეხმარება მათ, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ მოსწავლეები თავად არ მიმართავენ მას დახმარების თხოვნით; ამ შემთხვევაში მასწავლებელი მათ არ აწვდის პასუხს, არამედ ეხმარება მათ თავად იპოვონ პასუხი მოცემულ კითხვაზე.

მზადება მეოთხე გაკვეთილისთვის:

- მასწავლებელი ამზადებს ექვს საპრეზენტაციო ცხრილს (იხ. მასალა მასწავლებლებისთვის 2.2). ყოველი ცხრილი დატანილია ფლიპჩარტზე გასაკრავად გამიზნულ ცალკე ფურცელზე. ამ ფურცელთაგან ოთხზე, მასწავლებელს დააქვს სახელმძღვანელოში მოცემულ დილემურ სიტუაციათა მაგალითების სათაურები და არჩევანის ალტერნატივები.
- მასწავლებელი აკვირდება მოსწავლეების მუშაობის პროცესს და ეკითხება მათ, თუ როგორ ართმევენ თავს დაკისრებულ ამოცანას. თუ მოსწავლეები პასუხობენ რომ ამოცანა მათთვის რთულია ან ისინი გამოსავალს ვერ პოულობენ, ამ პრობლემაზე მასწავლებელმა უნდა ისაუბროს მეოთხე გაკვეთილის მესამე ეტაპზე.

გაკვეთილი 4

რა არის ჩვენი საერთო ღირებულებები?

პიროვნების პასუხისმგებლობა ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებულ საზოგადოებაში

მატრიცაში მოცემულია ინფორმაცია, რომელიც მასწავლებელს გაკვეთილის დაგეგმვისა და მისი ჩატარებისთვის სჭირდება.

ემსახურება უშუალოდ დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლებაში გათვალისწინებული კომპეტენციების გამომუშავება/განვითარებას.

სწავლის მიზანს წარმოადგენს ორიენტირება იმაზე, რაც მოსწავლეებმა იციან და ესმით.

მოსწავლეებისთვის დასახული ამოცანა (ამოცანები) და გამოყენებული **მეთოდები** წარმოადგენს სწავლების პროცესის ძირითად ბირთვს.

მოწოდებული **მასალა** ხელს უწყობს გაკვეთილისთვის მზადებას.

დროის ბიუჯეტით სარგებლობა მასწავლებელს საშუალებას აძლევს ეფექტურად განახორციელოს დროის მენეჯმენტი.

კომპეტენციების დაუფლება	მსჯელობა კრიტერიუმებსა და ღირებულებებზე.						
სწავლის მიზანი	დემოკრატიული საზოგადოება ემყარება საერთო ღირებულებებს. ადამიანის უფლებები გვაწვდის ღირებულებათა იმ ჩამონათვალს, რომელზეც ჩვენ შეგვიძლია შევთანხმდეთ.						
მოსწავლეთა ამოცანა	მოსწავლეები არჩევენ დილემის მაგალითს, თავიანთი გადაწყვეტილებების შესახებ აკეთებენ მოხსენებებს, ერთმანეთს ადარებენ და განიხილავენ საკუთარ პრიორიტეტებს.						
მასალა და რესურსები	მასალა მასწავლებლებისთვის 2.2 წინა გაკვეთილზე მომზადებული ფლიპჩარტი, მარკერები. მასალა მოსწავლეებისთვის 2.5; ან ფლიპჩარტზე დატანილი ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია.						
მეთოდი	გეგმის ერთობლივი შემუშავება, პრეზენტაციები, დისკუსია.						
დროის ბიუჯეტი	<table border="1"> <tr> <td>1. გეგმის ერთობლივი შემუშავება.</td> <td>10 წთ</td> </tr> <tr> <td>2. პრეზენტაციები და დისკუსია.</td> <td>15 წთ.</td> </tr> <tr> <td>3. განვლილი თავის განხილვა.</td> <td>15 წთ.</td> </tr> </table>	1. გეგმის ერთობლივი შემუშავება.	10 წთ	2. პრეზენტაციები და დისკუსია.	15 წთ.	3. განვლილი თავის განხილვა.	15 წთ.
1. გეგმის ერთობლივი შემუშავება.	10 წთ						
2. პრეზენტაციები და დისკუსია.	15 წთ.						
3. განვლილი თავის განხილვა.	15 წთ.						

ინფორმაცია

ძირითადი დავალების შესრულების დროს მოსწავლეებს ჰქონდათ შესაძლებლობა წამოეჭრათ მრავალი საკითხი. შესაძლებელია, რომ ყველა წამოჭრილი საკითხის სრულყოფილი განხილვა ვერ მოესწროს ერთ გაკვეთილზე. აქედან გამომდინარე, საჭიროა შეირჩეს განსახილველი საკითხები. მოსწავლეებმა მონაწილეობა უნდა მიიღონ ამ საკითხების შერჩევის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებაში, ვინაიდან წამოჭრილი პრობლემები მათ ისევე ეხებათ, როგორც მასწავლებელს და ისინი ისევე არიან პასუხისმგებელი, როგორც მასწავლებელი. განსახილველი საკითხების შერჩევას, უმჯობესია, დიდი დრო არ დაეთმოს, რათა დრო საკმარისი დარჩეს შერჩეული საკითხების განხილვისთვის.

თუმცა თუ მოსწავლეებს არ სურთ მათ მიერ შესრულებული სამუშაოდან რაიმე საკითხის განხილვა, მათი ნება უნდა იქნეს გათვალისწინებული. თავიდან რომ ავიცილოთ მოსწავლეების იმედგაცრუება, საჭიროა მათ კარგად ავუხსნათ, რომ რამდენიმე საკითხის ძირფესვიანად განხილვით ისინი გაცილებით მეტ ცოდნას მიიღებენ, ვიდრე ყველა მათ მიერ წამოჭრილი საკითხის მოკლე მიმოხილვით. მოსწავლეებმა უნდა გადაჭრან დილემა, ვინაიდან დრო, ისევე როგორც საზოგადოების ყურადღება, მწირი რესურსია – არა მარტო გაკვეთილზე, არამედ საზოგადოებრივ რეალობაშიც. ცენზურა და დღის წესრიგის განსაზღვრა აუცილებლობას წარმოადგენს ისევე, როგორც ძალაუფლებით სარგებლობის დემონსტრირება (ამ საკითხის სრულყოფილი განხილვა შეგიძლიათ

იხილოთ მოცემული სახელმძღვანელოს მეცხრე თავში).

ეს საუკეთესო შესაძლებლობაა იმისა, რომ მოსწავლეები პრაქტიკულად გაეცნონ დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების შესახებ სწავლების ელემენტებს. რაც უფრო სწრაფად გაართმევენ მოსწავლეები თავს განსახილველი საკითხების შერჩევის ამოცანას, მით უკეთესი, მაგრამ არც ერთმა მოსწავლემ არ უნდა იგრძნოს, რომ მისი არჩევანი დაკმაყოფილებული არ არის. მოსწავლეებმა უნდა გამოიხატონ ოქროს შუალედი მონაწილეობის ეფექტურობასა და სამართლიანობას შორის. საბოლოო გადაწყვეტილებას იღებს უმრავლესობა (კენჭისყრის დროს უმცირესობის პრობლემასთან დაკავშირებით იხ. თავი 8).

გაკვეთილის ბოლო ეტაპზე, ჩვენ გთავაზობთ, ყურადღება გაამახვილოთ ორიდან ერთ-ერთ იმ ძირითად საკითხზე, რომელსაც ყოველთვის გულისხმობს ღია საზოგადოებაში პასუხისმგებლობის აღება: კომპლექსურობისა და სტაბილურობის დილემები (იხ. მასალა მასწავლებლებისთვის 2.3, ლექციის მოდული 2 და 3).

კომპლექსურობის დილემა უკავშირდება იმ გამოცდილებას, რომ პასუხისმგებლობის აღება რთული ამოცანაა და უფრო და უფრო რთულდება, რაც უფრო კომპლექსური ხდება ის სოციალური სისტემა, რომელსაც ჩვენ ვეკუთვნით. იმ შემთხვევაში, თუ მოსწავლეები გააჟღერებენ ამ გამოცდილებას, მასწავლებელმა მათთან ერთად უნდა განიხილოს ეს საკითხი. მოსწავლეებს, შესაძლოა, დასჭირდეთ მასწავლებლის გამხმევა, რათა შეცდომის დაშვების რისკზე წავიდნენ, ნაცვლად იმისა, რომ თავი შეიკავონ გადაწყვეტილების მიღებისგან.

სტაბილურობის დილემა, მეორე მხრივ, უკავშირდება იმ გამოცდილებას, რომ ჩვენ, უმეტესწილად, ჩვენს თავთან მარტო ვრჩებით, როდესაც ვიღებთ გადაწყვეტილებებს, და ვერ უფლებებელყოფთ იმას, რომ ყველა ჩვენგანს საერთო ღირებულებები გვაქვს. რამდენად არის საჭირო მსჯელობა ამის თაობაზე და როგორ ვაწარმოთ იგი? ადამიანის უფლებები გვთავაზობს ღირებულებათა მთელ სისტემას, რომლის პრინციპსაც ადამიანის ღირსების პატივისცემა წარმოადგენს და რომელიც მისაღებია ყველა ძირითადი რელიგიისთვის. აქედან გამომდინარე, მოცემული გაკვეთილი მნიშვნელოვანია ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლების თვალსაზრისით.

გაკვეთილის აღწერა

მზადება გაკვეთილისთვის

გაკვეთილის დაწყებამდე მასწავლებელი საკლასო ოთახში გამოფენს მოსწავლეთა პრეზენტაციებისთვის განკუთვნილ ცხრილებს.

ეტაპი 1: გეგმის ერთობლივი შემუშავება

გაკვეთილის პირველ ეტაპს მასწავლებელი წარმართავს. იგი რიგრიგობით მიდის ოთხ ფლიპჩარტთან, რომლებზეც დილემის მაგალითთა სათაურებია დატანილი, მოსწავლეების ყურადღებას მიაპყრობს ორ შესაძლო არჩევანს და მოსწავლეები ხელის აწევით ადასტურებენ, რომელ არჩევანს აძლევენ ისინი უპირატესობას. მასწავლებელს კენჭისყრის შედეგები გადააქვს ფლიპჩარტზე.

მოსწავლეთა ჯგუფები, რომლებმაც საკუთარი გამოცდილებიდან განიხილეს დილემური სიტუაციები, მოკლედ აცნობენ კლასს დილემის შინაარსსა და ჯგუფის მიერ არჩეულ დილემის გადაჭრის გზას და კლასის თვალსაჩინოებისთვის გამოფენენ საკუთარ ფლიპჩარტს.

მასწავლებელი აღნიშნავს, რომ მოსწავლეებს არ ექნებათ დრო იმისათვის, რომ დეტალურად განიხილონ საკუთარი არჩევანი თითოეული შემთხვევისთვის და ამიტომ მათ ხელის აწევით უნდა დაადასტურონ, რომელი შემთხვევის განხილვა სურთ. მოსწავლეთა მხრიდან თანხმობის შემთხვევაში, ამ პროცედურულ საკითხზე შემდგომი მსჯელობა არ იმართება.

იმ შემთხვევაში, თუ მოსწავლეებს შორის აზრთა უთანხმოება წამოიჭრება იმასთან დაკავშირებით, თუ რომელი შემთხვევა უნდა იყოს შერჩეული განსახილველად, მასწავლებელს შეუძლია მათ შესთავაზოს საკუთარი მოსაზრება იმის თაობაზე, თუ რომელი შემთხვევის განხილვა იქნება უმჯობესი. ამ შემთხვევაში უნდა ვისარგებლოთ შემდეგი კრიტერიუმებით:

- არჩევანს ვაჩერებთ იმ დილემაზე, რომელიც მოსწავლეების განსაკუთრებული ინტერესის საგანს წარმოადგენდა;
- არჩევანს ვაჩერებთ იმ დილემაზე, რომელზეც მოსწავლეებმა ერთსულოვანი გადაწყვეტილება მიიღეს – მოსწავლეებს გააჩნიათ საერთო ღირებულებები და პრინციპები.
- არჩევანს ვაჩერებთ იმ დილემაზე, რომელიც მოსწავლეებისთვის დავის საგანს წარმოადგენს – შეუძლიათ მოსწავლეებს შეთანხმდნენ გარკვეულ ღირებულებებსა და პრინციპებზე?
- არჩევანს ვაჩერებთ მოსწავლეების მიერ შემოთავაზებულ დილემაზე, რომელიც მათ საკუთარი გამოცდილებიდან აიღეს.

ის, თუ ზემოთ მოცემული კრიტერიუმიდან რომელით უნდა ისარგებლოს მასწავლებელმა, დამოკიდებულია ფლიპჩარტებზე დატანილ მასალაზე.

ეტაპი 2: პრეზენტაცია და დისკუსია

მოსწავლე, რომელსაც პრეზენტაციის გაკეთება ევალება, გამოდის კლასის წინაშე და აყალიბებს, თუ რა უდევს საფუძვლად მისი ჯგუფის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას. ჯგუფის მეორე წევრი ეხმარება მას და პრეზენტაციის შესახებ მოკლე ჩანაწერებს აკეთებს ფლიპჩარტზე.

მოსწავლეები, მასწავლებლის დახმარებით, ერთმანეთს ადარებენ მათ მიერ შერჩეულ კრიტერიუმებს და განიხილავენ საკუთარ არჩევანს. მასწავლებელი უძღვება დისკუსიას.

დისკუსიის შედეგების წინასწარ განსაზღვრა შეუძლებელია. მოსწავლეები შეიძლება შეთანხმდნენ ან ვერ შეთანხმდნენ მოცემულ სიტუაციაში პასუხისმგებლობის აღების პრინციპებზე. ფლიპჩარტის შუა მესამედი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს დისკუსიის შედეგების შესახებ ჩანაწერების გასაკეთებლად.

ეტაპი 3: ანალიზი

მასწავლებელი ქვემოთ მოცემული საკითხებიდან ირჩევს ერთ-ერთს. მასწავლებლის არჩევანს განაპირობებს მოსწავლეების დისკუსიაზე დაკვირვება და მათ მიერ გაკვეთილის ძირითადი ამოცანის შესრულებისას წამოჭრილი საკითხები. ამ კონკრეტული არჩევანის განხილვა მოსწავლეებთან ერთად არ არის რეკომენდებული, ვინაიდან მასწავლებელს მოუწევს მოსწავლეებისთვის ახსნა-განმარტებების მიწოდება ვრცელი ლექციის სახით.

არჩევანი 1: კომპლექსურობის დილემა:

მოსწავლეები აანალიზებენ იმ სირთულეებს, რომელიც პასუხისმგებლობის აღებას უკავშირდება

პლენარული სესია იწყება მოსწავლეების მიერ იმის განხილვით, თუ დისკუსიის დროს რომელი ეტაპი იყო უმტკივნეულო და რომელი იყო დაკავშირებული სირთულეებთან.

სავარაუდოდ, მოსწავლეები აღნიშნავენ, რომ პასუხისმგებლობის აღება მსგავს სიტუაციებში არის რთული და დიდ დროს მოითხოვს. ხშირად შეუძლებელია იმ შედეგების გათვალისწინება, რაც ჩვენს არჩევანს მოყვება, გვიხდება „*respice finem*“ – „იფიქრე შედეგებზე“ პრინციპის უგულებელყოფა.

მასწავლებლის პასუხი არის ის, რომ მოსწავლეთა არგუმენტი აბსოლუტურად გამართლებულია, მაგრამ როგორია ალტერნატივა? არ მივიღოთ გადაწყვეტილება და არ ავიღოთ პასუხისმგებლობა? მოვითხოვოთ სრულყოფილი ინფორმაცია და მხოლოდ ამის შემდეგ მივიღოთ გადაწყვეტილება?

რა თქმა უნდა, ცხოვრება გრძელდება და ჩვენ მრავალჯერ აღმოვჩნდებით მცდარი გადაწყვეტილების გაკეთების რისკის წინაშე. მაგრამ მსგავს შემთხვევებთან გამკლავება გაცილებით ადვილდება, როცა ვიცით, თუ რა რისკთან შეიძლება იყოს დაკავშირებული ჩვენი შეცდომა და რა გამოწვევებს გვთავაზობს თანამედროვე კომპლექსური საზოგადოება (იხ. მასალა მასწავლებლებისთვის 2.3, ლექციის მოდული 2). სწორედ ამ თვალსაზრისით არის ფრიად მნიშვნელოვანი ამ თავში შემოთავაზებული სწავლება და ტრენინგი.

არჩევანი 2: სტაბილურობის დილემა:

მოსწავლეები აანალიზებენ საკუთარ გამოცდილებებს ადამიანის უფლებათა თვალსაზრისით

მასწავლებელი მოსწავლეთა ყურადღებას ამახვილებს იმ ღირებულებებსა და პრიორიტეტებზე, რომლებზეც მოსწავლეები შეთანხმდნენ, ან ვერ შეთანხმდნენ გამართული დისკუსიის დროს და რომელმაც წამოჭრა შემდეგი კითხვა:

⇒ რა არის ჩვენი საერთო ღირებულებები?

სწორედ ეს წარმოადგენს გაკვეთილის თემას; მასწავლებელი ამ კითხვას წერს დაფაზე, სათაურის სახით ფლიპჩარტების ზემოთ; შესაძლოა ფურცელზე დატანილი ეს კითხვა გაიკრას კედელზე.

მოსწავლეები თვალს გადაავლებენ გამართულ დისკუსიას, იმის მიხედვით თუ რა არის დატანილი ფლიპჩარტებზე.

ამის შემდეგ ჩნდება შემდეგი კითხვები:

⇒ რომელ ღირებულებებზე ვერ მივაღწიეთ თანხმობას? არის ეს ღირებულებები ურთიერთგამომრიცხავი?

⇒ რომელ ღირებულებებზე უნდა იყოს მიღწეული თანხმობა?

მასწავლებელი მოსწავლეებს უხსნის, თუ რატომ არის მნიშვნელოვანი ეს კითხვა: ჩვენ პასუხისმგებლობის აღების დროს ერთმანეთზე ვართ დამოკიდებული. რითი შეგვიძლია ვიხელმძღვანელოთ მსგავს სიტუაციებში?

მოსწავლეებმა იციან, ან ხვდებიან, რომ არ არსებობს საყოველთაო რელიგია ან ეთიკის ფილოსოფია და ძალით თავსმოხვეულ ღირებულებებს არავინ არ მიიღებს. ერთადერთი წყარო, რომელიც ყველასთვის მისაღებ ღირებულებებს გვაწვდის არის ადამიანის უფლებები.

მასწავლებელი მოსწავლეების ყურადღებას ამახვილებს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაზე, მუხლი 1:

„ყველა ადამიანი იბადება თავისუფალი და თანასწორი თავისი ღირსებითა და უფლებებით. მათ მინიჭებული აქვთ გონება და სინდისი და ერთმანეთის მიმართ უნდა იქცეოდნენ ძმობის სულისკვეთებით.“

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია (1948 წლის 10 დეკემბერი), მუხლი 1;

დეკლარაციის სრული ტექსტი იხილეთ მასალა მოსწავლეებისთვის 2.5.

მოსწავლეები მოცემულ მუხლს ეძებენ მათთვის დარიგებულ მასალაში (მასალა მოსწავლეებისთვის 2.5).

ეს მუხლი ძალიან ინფორმაციულია:

- ჩვენ დაბადებიდან ვსარგებლობთ ადამიანის უფლებებით: ეს უფლებები ხელშეუვალია, არავის აქვს უფლება ჩამოგვართვას ეს უფლებები.
- ჩვენ ვართ თავისუფალი.
- ჩვენ ვართ თანასწორი.

მასწავლებელი, ამრიგად, მოსწავლეებს უჩვენებს, თუ როგორ უნდა იქნეს განმარტებული მსგავსი მუხლი – დინჯად, სიტყვა–სიტყვით. მოსწავლეები აგრძელებენ:

- ჩვენ გაგვაჩნია ღირსება: ჩვენ ერთმანეთს პატივისცემით უნდა მოვეპყროთ.
- ჩვენ გაგვაჩნია გარკვეული უფლებები.
- ჩვენ „მონიჭებული გვაქვს გონება“: ჩვენ გვაქვს დამოუკიდებლად ფიქრის უნარი.
- ჩვენ „მონიჭებული გვაქვს სინდისი“: ჩვენ შეგვიძლია პასუხისმგებლობის აღება.
- ჩვენ „ერთმანეთის მიმართ უნდა ვიქცეოდეთ ძმობის სულისკვეთებით“: ჩვენ ერთმანეთზე უნდა ავიღოთ პასუხისმგებლობა, რაც გულისხმობს ზრუნვას მათზე, ვინც სხვა ადამიანების დახმარებაზეა დამოკიდებული.

მასწავლებელი აღნიშნავს, რომ ადამიანის უფლებებს გააჩნია არა მარტო ვერტიკალური განზომილება – ურთიერთობა ქვეყნის მთავრობასა და ინდივიდუალურ მოქალაქეთა შორის – არამედ ჰორიზონტალური განზომილებაც – ურთიერთობა ინდივიდუალურ პირებს, როგორც საზოგადოების წევრებს შორის. ჩვენ შეგვიძლია საკუთარ თავს განუსაზღვრელი თავისუფლება მივცეთ ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებულ სამოქალაქო საზოგადოებაში, რომელიც გვაწვდის იმ ძირითად ღირებულებათა ჩარჩოებს, რომელიც ჩვენთვის ყველასთვის მისაღებია და რომელზეც ჩვენ ყველას შეგვიძლია შევთანხმდეთ.

არჩევანი დამატებითი სამუშაოსთვის

ამ შემაჯამებელ ეტაპზე რეკომენდებულია ორივე არჩევანის განხილვა. ამ თავის დამატებითი სამუშაოს სახით შესაძლებელია მეორე არჩევანის განხილვა.

პასუხისმგებლობის პერსპექტივა შეიძლება დაფუკავშიროთ ამ სახელმძღვანელოში მოცემულ პრაქტიკულად ყველა თავს. იხილეთ ამ თავის დასაწყისში მოცემული, სახელმძღვანელოს სხვა თავებთან კავშირის შესახებ შედგენილი მატრიცა.

მასალა მასწავლებლებისთვის 2.1

როგორ გამოვიყენოთ დილემის ანალიზში დამხმარე საშუალება

(მასალა მოსწავლეებისთვის 2.2): ნიმუში

წინასიტყვაობა შეიცავს რჩევას მოსწავლეებისთვის, შეარჩიონ რამდენიმე კითხვა და კარგად დაფიქრდნენ ამ კითხვებზე. აქედან გამომდინარე მოცემულ ნიმუშში განხილულია რამდენიმე კითხვა მოსწავლეთათვის განკუთვნილი მასალიდან, მაგრამ არ არის აუცილებელი მასწავლებელმა აირჩიოს ჩვენს მიერ შემოთავაზებული კითხვა ან განიხილოს იგი ჩვენს მიერ შემოთავაზებული მიდგომით. ამ ნიმუშში გაცილებით მნიშვნელოვანია მეთოდი, ვიდრე აზრის განვითარება–ჩამოყალიბება. სწორედ ამიტომ ჩვენ არ გთავაზობთ გადაწყვეტილებას.

მაგალითი # 4: რომელი ბანანი ვიყიდო? (მასალა მოსწავლეებისთვის 2.2)

1. მოიპოვე ინფორმაცია.

ვინ არის მონაწილე?

რა სურთ მათ? (რაში მდგომარეობს მათი მოთხოვნები, მიზნები და ინტერესები?)

ვინ არის მონაწილე?	მიზნები და ინტერესები
მე, როგორც მყიდველი	იაფი საქონლის შეძენა. ხარისხიანი საქონლის შეძენა.
სუპერმარკეტი	მყიდველის მოზიდვა. მოგება.
ვაჭრობა ურთიერთხელსაყრელობის პრინციპზე	ბანანის მწარმოებელი მცირე მეწარმეების დახმარება
ბანანის მწარმოებლები	ოჯახის სარჩენი საშუალებების მოპოვება. ხარისხიანი პროდუქტის გაყიდვა. წარმოების გაფართოვება.

რაში მდგომარეობს პრობლემა/დილემა?

იაფი ბანანის შეძენა	ძვირი ბანანის შეძენა
იაფი ბანანის შეძენა დამეხმარება დავზოგო ფული, რომელსაც სხვა მიზნებისთვის გამოვიყენებ. დახმარების არ გაწევა იმ ხალხისთვის, ვისი მომავალიც, ნაწილობრივ, ჩემს გადაწყვეტილებაზეა დამოკიდებული, ჩემში სინდისის ქენჯნას იწვევს.	თუ შევიძენ ბანანს, რომელიც მეტი ღირს, ამით დავეხმარები ბანანის მწარმოებელ მცირე მეწარმეებს. გააჩნია, რამდენად მეტი ფასის გადახდა მომიწევს.

რა კავშირი აქვს ამ შემთხვევას ჩემთან?

მე ვმონაწილეობ გლობალური ბაზრის მართვაში. ჩემი გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, თუ რა ვიყიდო, პირდაპირ გავლენას ახდენს სხვათა მომავალზე.

რა ინფორმაციას არ ვფლობთ – რა არის ჩვენთვის გაუგებარი?

მე პირდაპირ ვმონაწილეობ გლობალური ბაზრის მართვაში. ჩემი გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, თუ რა ვიყიდი, პირდაპირ გავლენას ახდენს სხვათა მომავალზე. ჩვენ არ ვიცნობთ ერთმანეთს, მაგრამ გარკვეულ ინფორმაციას ვფლობთ ერთმანეთის შესახებ და ჩვენი ქმედებებით, იმით, თუ რას მოვიმოქმედებთ, კავშირი გვაქვს ერთმანეთთან.

მე არ ვიცი რამდენად არიან დამოკიდებული მეწარმეები ჩემს დახმარებაზე. შესაძლოა სხვა მყიდველმა უკვე კილოობით შეიძინა მათი ბანანი, მაგრამ შეიძლება არც შეუძენია.

რა შედეგს მივიღებთ, თუ მოვიპოვებთ ინფორმაციას, რომელსაც არ ვფლობთ?

რეალურ ცხოვრებაში, გადაწყვეტილების მიღება, მსგავს სიტუაციაში მყისიერად ხორციელდება. მე მჭირდება საკვები, გადაწყვეტილება უნდა მივიღო იმისდა მიუხედავად, რომ არ ვფლობ სრულ ინფორმაციას; ეს შემთხვევა არ არის გამონაკლისი, არამედ ჩვეული მოვლენაა.

2. გაანალიზე შედეგები

რა არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა არსებობს?

რა შედეგს მოიტანს თითოეული ეს არჩევანი და ვისთვის ...?

არჩევანი	არჩევანი 1: იაფი ბანანის შეძენა	არჩევანი 2: ძვირი ბანანის შეძენა
მე როგორც მყიდველი	არა აქვს მნიშვნელობა, რამდენად დიდია ან მცირეა ჩემი შემოსავალი, სხვაობა საგრძნობი არ იქნება და კომპენსაცია შესაძლებელია ერთ ჰამბურგერზე ან ერთ ფილა შოკოლადზე უარის თქმით.	სხვა შემთხვევაა, თუ მე ვალი მაქვს და ყველანაირად უნდა ვცვალო შევამცირო ჩემი ხარჯები.
ბანანის მწარმოებლები	რჩება დახმარების გარეშე.	მოკრძალებული დახმარება, მასშტაბური ეფექტით (ვაჭრობა ურთიერთხელსაყრელობის პრინციპზე)
სუპერმარკეტი	არ გაგვაჩნია ზუსტი მონაცემები, მაგრამ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ჩვენს მიერ ბანანის შეძენით სუპერმარკეტი მოგებას ნახავს ნებისმიერ შემთხვევაში, იაფ ბანანს შევიძენთ თუ ძვირს.	
ვაჭრობა ურთიერთხელსაყრელობის პრინციპზე	არანაირი სარგებელი ურთიერთხელსაყრელობის პრინციპზე ვაჭრობისთვის.	სარგებელი ურთიერთხელსაყრელობის პრინციპზე ვაჭრობისთვის.

3. ჩამოაყალიბე შენი პრიორიტეტები.

რამდენად მაქვს გაცნობიერებული ჩემი გადაწყვეტილების შედეგები?

მე არ გამაჩნია სრულყოფილი სურათი და ვერ შევძლებ მის მოპოვებას, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ პრიორიტეტად არ დავისახე სრულყოფილი ინფორმაციის მოძიება კონკრეტულ საკითხთან დაკავშირებით. აქედან გამომდინარე, მე უნდა მივიღო გადაწყვეტილება, დავჯერდე იმ მწირ ინფორმაციას, რომელსაც სხვები მაწვდიან, ამ შემთხვევაში ვაჭრობა ურთიერთხელსაყრელობის პრინციპზე. ინფორმაცია კი, რომელსაც მე ვფლობ არის, რომ ჩემს მიერ გაღებული უმნიშვნელო

თანხაც კი დიდად წაადგება განვითარებად ქვეყნებში ბანანის წარმოებით დაკავებულ მცირე მეწარმეებს.

რომელი მორალური თუ რელიგიური პრინციპებია ჩემთვის მნიშვნელოვანი?

ეს კითხვა განსაკუთრებულია და ჩვენ ჩვენი მრწამსის შესაბამისად შეგვიძლია გავცეთ პასუხი.

ჩემი გადაწყვეტილება ერთხელ და სამუდამოდ კეთდება თუ მექნება საშუალება შემდგომში შევცვალო იგი?

მსგავსი გადაწყვეტილების მიღების საშუალება მრავალჯერ მექნება. დღეს შეიძლება გადავწყვიტო ვიყიდო ძვირი ბანანი, ხვალ –იაფი. მე შემიძლია გავაანალიზო ჩემი გადაწყვეტილება, მაგრამ წარსულში მიღებულ გადაწყვეტილების შედეგს ვეღარ შევცვლი.

4. მიიღე გადაწყვეტილება

აუცილებელია ერთი მიზნის მიღწევაზე გავამახვილო ყურადღება და უარი ვთქვა სხვა მიზნებზე?

აუცილებელია. თქვენ ყიდულობთ იაფ ან ძვირ ბანანს და არა ორივეს ერთად. ამ შემთხვევაში გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, რომ იყიდოთ ცოტაოდენი იაფი და ცოტაოდენი ძვირი ბანანი, არადამაჯერებლად ჟღერს.

მოცემულ პირობებში, რას მკარნახობს ინტუიცია? რომელი გადაწყვეტილებაა ჩემ პიროვნებასთან ყველაზე ახლოს?

ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ჩვენი ინტუიცია, შესაძლოა, ჩვენი ყველაზე მნიშვნელოვანი გზამკვლევი იყოს და შეიძლება, ხშირად უფრო სანდოც გამოდგეს, ვიდრე ხანგრძლივი განსჯა და ფიქრი. ჩვენ ვიქცევით ისე, როგორც ვგრძნობთ რომ უმჯობესი იქნება. პასუხისმგებლობის აღება, ამგვარად, გულისხმობს ჩვენს მცდელობას გავაანალიზოთ და ხანდახან შევცვალოთ ის, რასაც ინტუიცია გვკარნახობს.

მასალა მასწავლებლებისთვის 2.3

თავისუფლება და პასუხისმგებლობა – ლექციის სამი მოდული

წინამდებარე მასალა წარმოადგენს ლექციის მოდულებს, რომელთა შორისაც მოსწავლეთა სწავლის მოთხოვნების გათვალისწინებით უნდა მოხდეს არჩევანის გაკეთება. ლექციის მიწოდება მოსწავლეებისთვის შესაძლებელია, როგორც სახელმძღვანელოს ამ თავში მოცემული ოთხი გაკვეთილის ფარგლებში, ასევე, დამატებითი გაკვეთილის სახით. მოდულებში განხილულია თანამედროვე საზოგადოებაში პასუხისმგებლობის აღების პირობები:

მოდული 1: შესწავლა იმისა თუ როგორ ავიღოთ პასუხისმგებლობა შეუძლებელია რისკზე წასვლის გარეშე.

მოდული 2: როგორ ვახორციელებთ პასუხისმგებლობის აღებას თანამედროვე საზოგადოებაში, რომელიც სულ უფრო და უფრო კომპლექსური ხდება, რაც ჩვენგან ჩვენი შესაძლებლობების მაქსიმუმის გამოყენებას მოითხოვს?

მოდული 3: დემოკრატიული საზოგადოებების სტაბილურობას კულტურული განზომილება ახასიათებს – მის ფარგლებში მოქმედი წესები, რომლებიც არ შეიძლება ძალით თავსმოხვეული იყოს, არამედ რომლის თაობაზეც ხდება შეთანხმება საზოგადოების წევრებს შორის.

1. რისკისა და პასუხისმგებლობის დილემა

არჩევანის დამოუკიდებლად გაკეთება ადამიანის უფლებას, მაგრამ ეს თავისუფლება პასუხისმგებლობას გულისხმობს. ჩვენ ყოველთვის უნდა გვესმოდეს, თუ რა შედეგების მომტანი იქნება და რა გავლენა იქნება ჩვენს მიერ მიღებული გადაწყვეტილებას და ჩვენს მოქმედებას ჩვენზე და სხვა ადამიანებზე, დღეს და მომავალში, მოცემულ ადგილას და სხვა ნებისმიერ ადგილას მსოფლიო მასშტაბით (იხ. მდგრადი განვითარების მოდელი, მასალა მოსწავლეებისთვის 4.2).

მეორე მხრივ, იმას, თუ როგორ უნდა ავიღოთ პასუხისმგებლობა, ჩვენ მხოლოდ თავისუფლების პირობებში ვსწავლობთ, რომელიც მარცხის თავისუფლებასაც გულისხმობს. მაგალითად, ახალგაზრდებს სურვილი აქვთ საღამოები და თავისუფალი დრო სახლიდან მოშორებით გაატარონ. ეს გამოცდილება მოსწავლეებისთვის უცხო არ იქნება. მათ მშობლებს სურთ, რომ შვილები სახლში დროულად დაბრუნდნენ; პასუხისმგებლობას ამ შეთანხმების შესრულებაზე იღებს ახალგაზრდა. დამოუკიდებლად გადაადგილების თავისუფლებისა და მასთან დაკავშირებულ ყველა რისკზე წასვლის გარეშე, ვერავინ ისწავლის პასუხისმგებლობის აღებას.

2. კომპლექსურობისა და დემოკრატიის დილემა

მოცემულ თავში, სტუდენტები აანალიზებენ, როგორ იღებენ ისინი პასუხისმგებლობას ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ჩვენ, ხშირად, წამებში გვიწევს გადაწყვეტილების მიღება იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ გადავჭრათ დილემა. მოცემული თავის ძირითადი ამოცანა (გაკვეთილი 2 და 3) საშუალებას აძლევს მოსწავლეებს, აუჩქარებლად გაანალიზონ პასუხისმგებლობის განზომილებები, და ამგვარად, ისინი გამოიმუშავენ და იუმჯობესებენ ინტუიციას. პასუხისმგებლობის აღება საჭიროებს უნარს, რომელიც რთულ სიტუაციებში მყისიერ გარკვევასა და შემდგომ ინტუიციასზე დაყრდნობით გადაწყვეტილების მიღებაში გვეხმარება, გადაწყვეტილებისა, რომელმაც უნდა გაუძლოს კრიტიკას. ჩვენი ყოველდღიური გამოცდილებით, ვიცით, რომ ეს „ბუნებრივია“ და ჩვენ ყველას გვაქვს გაცნობიერებული ის რისკი, რაც რთულ სიტუაციებში მყისიერი გადაწყვეტილების მიღების დროს დაშვებულ შეცდომებს უკავშირდება. წვრთნა და გამოცდილება გვეხმარება ინტუიციის გაუმჯობესებაში, მაგრამ პრობლემა გადაუჭრელი რჩება.

სოციალურ და გლობალურ დონეზე, კომპლექსურობა და სირთულე სხვა ხარისხში გადადის. მაგალითად, ჩვენ ხშირად გვაქვს არჩევანი, როგორ მივიდეთ A პუნქტიდან B პუნქტამდე, მაგალითად

სახლიდან სკოლამდე. მანქანით მისვლა ყველაზე ხელსაყრელი არჩევანია, მაშინ, როცა ავტობუსით ან ველოსიპედით მგზავრობა დიდ დროს გვართმევს, რომ აღარაფერი ვთქვათ შესაძლო დაგვიანებასა ან წვიმიან ამინდში დასველებაზე და ა.შ. რა არჩევანს ვაკეთებთ? ამ შემთხვევაში უნდა ვიხელმძღვანელოთ კრიტიკიუმით, რომელიც უკავშირდება კლიმატის ცვლილებაზე მანქანით მგზავრობის გავლენას. მაგრამ ჩემი მანქანით მგზავრობა მოიტანს კი რაიმე სხვაობას, მით უმეტეს, როცა ავტობუსით და ველოსიპედით მხოლოდ მოსახლეობის ძალიან მცირე ნაწილი სარგებლობს? საკითხი მეტად რთულია იმისთვის, რომ ერთმა პიროვნებამ გადაწყვიტოს (იხ. თავი 4). იგივე შეიძლება ითქვას, როდესაც ჩვენ მონაწილეობას ვიღებთ მსგავს საკითხებზე გამართულ პოლიტიკურ დებატებში – მართებულად ვიქცევით და საკმარისს ვაკეთებთ იმისთვის, რომ თავიდან ავიცილოთ კლიმატის ცვლილება?

საკითხის კომპლექსურობის ზრდადობა ტიპურია თანამედროვე საზოგადოებაში. საზოგადოებები ერთმანეთთან არიან დაკავშირებული გლობალური ბაზრის საშუალებით და ურთიერთდამოკიდებული ხდებიან, იმ თვალსაზრისით, თუ როგორ უდგებიან კლიმატის ცვლილების მსგავს გლობალურ საკითხს. საკითხის კომპლექსურობასთან გამკლავება ართულებს პასუხისმგებლობის აღებას. ეს, გარკვეულწილად, არის ის, რაც ჩვენ უნდა გავილოთ თანამედროვე საზოგადოებაში, ცხოვრების სტანდარტების ზრდის სანაცვლოდ, რაც თავისთავად განპირობებულია ამავე საზოგადოებაში მეცნიერების, ტექნოლოგიებისა და განათლების სფეროებში არსებული მიღწევებით.

ისეთი კომპლექსური საკითხების მოგვარებაში, როგორცაა კლიმატის ცვლილება, ინტუიცია ვეღარ გავიწევს დახმარებას. ჩვენ ექსპერტთა რჩევა გვჭირდება. დემოკრატიულ საზოგადოებაში, მოქალაქეები და პოლიტიკოსები, რომლებიც ექსპერტებზე არიან დამოკიდებული, იმ სამყაროს აღქმის თავსაზრისით, სადაც მათ უწევთ ცხოვრება, დგანან იმ საფრთხის წინაშე, რომ აღმოჩნდნენ ახალ, პოსტდემოკრატიულ, ოლიგარქიულ წყობაში, სადაც ყველაფერს განაგებენ ექსპერტები, რომელთა კონტროლის ძალაც მოქალაქეებს აღარ შესწევთ. ეს არის კომპლექსურობისა და დემოკრატიის დილემა.

დემოკრატიის მარცხი და წარმატება დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად იღებს მონაწილეობას დაინტერესებული ადამიანი გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ამ პროცესისადმი პასუხისმგებლობით მოკიდება განათლებულ მოქალაქეებს საჭიროებს. განათლება არის ერთადერთი საშუალება, რითიც ჩვენ შევძლებთ კომპლექსურობის დილემის გადაჭრას. განათლების გაფართოება თანამედროვე საზოგადოების მხოლოდ მზარდი კომპლექსურობის წყაროს კი არ წარმოადგენს, არამედ კომპლექსურობისა და დემოკრატიის დილემის გადაჭრის ძირითად საშუალებადაც გვევლინება.

3. თავისუფლება–სტაბილურობის დილემა: თავისუფლება, პლურალიზმი და ჩვენი მოთხოვნილება, - გაგვაჩნდეს საერთო ღირებულებები

მუხლი 18

ყოველ ადამიანს აქვს უფლება აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლებისა; ეს უფლება მოიცავს თავისუფლებას თავისი რელიგიის თუ რწმენის შეცვლისა და თავისუფლებას თავისი რელიგიის თუ რწმენის აღმსარებლობისა როგორც ერთპიროვნულად, ასევე სხვებთან ერთად, მოძღვრებაში ღვთისმსახურებაში და რელიგიურ და რიტუალურ წეს-ჩვეულებათა შესრულებაში საჯარო თუ კერძო წესით.

მუხლი 19

ყოველ ადამიანს აქვს უფლება მრწამსის თავისუფლებისა და მისი თავისუფლად გამოთქმისა; ეს უფლება მოიცავს ადამიანის თავისუფლებას დაუბრკოლებლად იქონიოს თავისი მრწამსი და ეძიოს, მიიღოს და გაავრცელოს ინფორმაცია და იდეები ყოველგვარი საშუალებებით და სახელმწიფო საზღვრებისაგან დამოუკიდებლად.

ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია (1948 წლის 10 დეკემბერი); დეკლარაციის სრული ტექსტი იხილეთ მასალა მოსწავლეებისთვის 2.5.

პიროვნებები, რომლებიც სარგებლობენ ამ უფლებებით, ქმნიან პლურალიზმს, მისი სხვადასხვა ფორმით (იხ. თავი 3). ერთი შედეგია ის, რომ ადამიანები ირჩევენ სხვადასხვა რელიგიურ აღმსარებლობასა და ღირებულებათა სხვადასხვა სისტემას – ეს განსაკუთრებით აშკარაა იმ ფონზე, სადაც წარმოდგენილია ემიგრანტთა საზოგადოებები. თანამედროვე საზოგადოებები არის სამოქალაქო და პლურალისტული – მისი წევრები ქმნიან ინდივიდუალურ მსოფლმხედველობასა და ინდივიდუალობას (იხ. თავი 1). პასუხისმგებლობას გააჩნია კონსტრუქტივისტული განზომილება.

მეორე მხრივ, ყოველი საზოგადოება დამოკიდებულია ღირებულებათა გარკვეულ სისტემაზე, რომელიც ამ საზოგადოების წევრების შეთანხმების საფუძველზე ყალიბდება. დემოკრატია თანაბრად არის დამოკიდებული, როგორც ძლიერ სახელმწიფოზე, ასევე ქმედით პოლიტიკურ კულტურაზე.

ეს არის თავისუფლება–სტაბილურობის დილემა: დემოკრატიული და სეკულარული სახელმწიფო დამოკიდებულია კულტურულ გარემოზე, რომლის შექმნაც და ძალით გატარებაც მის ინსტიტუტებს და ხელისუფლებას არ შეუძლია. ვერ უგულებელვყოფთ ყველასთვის მისაღებ და მოსაწონ ღირებულებათა, წესებისა და მიზანთა სისტემას. ზოგადად განათლება და, განსაკუთრებით, დემოკრატიული მოქალაქეობისა და ადამიანის უფლებათა შესახებ სწავლება, გადამწყვეტ როლს თამაშობს ამ გამოწვევასთან გამკლავებაში. ადამიანთა უფლებები, სავარაუდოდ, წესთა და პრინციპთა ერთადერთ სისტემას წარმოადგენს, რომელიც საყოველთაოდ შეიძლება იქნეს მიჩნეული (იხ. ამ თავში მოცემული გაკვეთილი 4, სადაც ლაპარაკია ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის პირველ მუხლზე). ადამიანის უფლებები ემყარება ურთიერთადიარების პრინციპს – ოქროს წესს – და არ ანიჭებს უპირატესობას ერთ რომელიმე რელიგიას ან ეთიკურ თუ მორალის ფილოსოფიას. ამ თვალსაზრისით, ადამიანის უფლებები არა მარტო პრობლემის წყაროს, არამედ ამავე პრობლემის გადაჭრის საშუალებასაც წარმოადგენს.